

Sisällys

Esipuhe _____	5
Lukijalle _____	7

I Muuttunut Suomi ja muuttuva työelämä

1 Suomalaisen työelämän muutos 1940-luvulta tähän päivään _____ 19

Ari Väänänen, Jussi Turtiainen, Minna Toivanen

Työntekijyyttä raamittavat kehityslinjat _____	20
Työntekijyyden kaudet _____	28
Kohti tulevaa _____	31

2 Ammatit ja toimeentulo globaalissa ajassa _____ 33

Sirpa Wrede

Ammatit ja toimeentulo yhteiskunnallisina ilmiöinä _____	35
Liitoksistaan irtoava työ _____	37
Taito: aikaan, paikkaan ja rakenteisiin sitoutunutta osaamista _____	39
Toimeentulon uudet muodot ja haavoittuvat asemat _____	41
Yhteiskunnallinen asema – tasapäistymisestä polarisaatioon _____	43
Eriarvoisuuden vastavoimat _____	45

3 Digitalisaatio muuttaa ammattijakaumia, työn sisältöä ja rakennetta, mutta ihmistyö ei häviä _____ 47

Mika Pajarinen, Petri Rouvinen

Ihmistyö ei loppu – sisältö muuttuu _____	47
Ihmisen tekemän työn tulevaisuus _____	49
Digitalisaatio ja työ sote-aloilla _____	50
Ihminen ja kone yhdessä _____	52

4 Työelämän marginaalit – uuden työn tekemisen tavat _____ 53

Sofi Kurki, Markku Wilenius

Organisoitumisen historiaa _____	55
Organisaatioiden historiasta nykypäivän haasteisiin _____	57
Miten vertaisorganisaatiot toimivat? _____	58
Teesejä uuteen työkuultuuriin _____	61
Näkymiä eteenpäin _____	62

5 Yrittäminen ja yrittäjäys – vähenevän palkkatyön korvaaja ja hyvinvoinnin tuottaja _____ 63

Anne Kovalainen, Seppo Poutanen

Minne menet työ? _____	63
Työn uudet muutokset ovat globaali ilmiö _____	65
Palkkatyö ja yrittäjäys – saman kolikon kaksi puolta? _____	67

ItsensätYOllistämisen dilemma	68	Työnantajan ja työntekijän muuttunut psykologinen sopimus	106
Ammatillisuus ja yrittäjyys	69	Työelämän monimuotoistuminen sääntelyn haasteena	107
Digialustoilla notkeaan yrittäjyyteen	70		
6 Palkkatyön laatu 1980-luvulta 2010-luvulle	73	9 Terveys, hyvinvointivaltio ja vaihtoehdot	109
<i>Satu Ojala, Pasi Pyöriä, Jouko Nätti</i>		<i>Juhana Vartiainen</i>	
Palkkatyötä kannattaa punnita monelta kannalta	74	Hyvinvointivaltion perusajatus	109
Ansiotaso	76	Terveys ja sen hoito julkistaloudessa ja kansantaloudessa	112
Tulevaisuuden näkymät	77	Suomen terveydenhoito kansainvälisessä katsannossa	113
Työn sisällölliset piirteet	79	Terveyden ja terveydenhoidon välilliset vaikutukset julkistalouteen	117
Työajan vaatimukset	83	Kannustamisen kipukohdat – selkävaiivat, mielenterveys ja ”jaksaminen”	120
Korkea työn laatu on kilpailuetu	86		
7 Työelämän muutokset	87	10 Työmarkkinasuhteiden keskeiset toimijat ja talouspolitiikan vaikutus työmarkkina-suhteisiin	123
<i>Juha Siltala</i>		<i>Paul Jonker-Hoffrén</i>	
Työn antaman turvan ja talouskasvun hyvä kierre	89	Työmarkkinasuhteiden keskeiset toimijat	123
Pitkä taloudellinen stagnaatio ja työtahdin kiristäminen	90	Työmarkkinat ja talouspolitiikka	128
Kehittynyt suomalainen työelämä	91	Kiky-talouspolitiikka	131
Entä työelämän huononeminen?	92	Muutoksen suunta?	132
Polarisoitua yhteiskunta?	93		
Stressi johtuu putoamisuhkasta	94	11 Palkka, eläke, toimeentulo	133
Koherenssiyrkimys yksilön tasapainon ja politiikan linkkinä	95	<i>Jaakko Kiander</i>	
Sulkeutuva vai avautuva odotushorisontti?	97	Palkkatyö toimeentulon perustana	133

II Yhteiskunta ja työelämä

8 Yhteiskuntapolitiikka yritykset, työt ja työntekijät	101	12 Työeläketurva sopeutuu yhteiskunnan muutokseen	145
<i>Tuomo Alasoini</i>		<i>Mikko Kautto</i>	
Sääntelyn kasvusta kohti joustavuuden vaatimuksia	101	Eläkevakuutus mullisti vanhuudenajan	145
Työnantajan vastuu työntekijästä: kaksi näkökulmaa	102	Suomalainen eläkejärjestelmä	146
Pohjoismainen malli	104	Eläketurva muuttuu	149
Suunnittelutaloudesta kohti kilpailuvaltiota	104		

Eläkeuudistusten seurauksia	153
Työ määrittää eläketurvaa	157
13 Työlainsäädäntö	159
<i>Susanna Siitonen, Tarja Kröger</i>	
Työntekijöiden yhdenvertainen ja tasapuolinen kohtelu	161
Työnantajan työturvallisuusvelvoitteet	162
Työntekijöiden terveydentilatietojen käsittely työpaikalla	163
Nuoret työntekijät	166
Raskaana olevien erityisuojele	167
Sairausloma	167
Sairausloman vaikutus vuosilomiin	169
Työntekijän heikentynyt terveydentila työsuhteen päättämisperusteena	171
Osatyökykyisten työntekijöiden työllistymisen edistäminen	173

III Työstä, organisaatiosta, johtamisesta tuloksiin

14 Käytännön työstä tekemisen teoriaan	177
<i>Harri Melin</i>	
Työn teoriat	177
Työprosessi	179
Työn uusi maailma	181
Sosiaalinen pääoma	183
Mihin menet työ?	185
15 Medikalisaatio	189
<i>Raimo Tuomainen</i>	
Lääketieteellistyminen – osa tieteellistymistä	189
Medikalisaation historiaa	190

Potilaiden kasvava vaikutus lääketieteessä	191
Medikalisaation taustaa	192
Lääketieteen kasvupotentiaali toteutuu	194
Epideminen työuupumus	194
Yksityinen palvelutuotanto ruokkii medikalisaatiota	195
Biomedikalisoitua kansalainen	196
Medikalisoitunut työntekijä	197
Työterveyshuollon haasteet	199
Medikalisaation eettisiä ulottuvuuksia	201
Monitasoinen ihminen	202
16 Työpaikat – työorganisaatiot – organisoituminen	205
<i>Paul Lillrank</i>	
Byrokraattinen organisaatio	206
Markkinat	207
Työnjako, erikoistuminen, standardointi	208
Hierarkia ja markkina: transaktiokustannukset	209
Organisaatioarkkitehtuuri: funktiot, prosessit, matriisi ja verkosto	210
Prosessit	211
Palvelutuotannon erityispiirteet	213
Tulevaisuuden työ	214
17 Johtaminen ja työelämä	217
<i>Päivi Eriksson, Hanna Lehtimäki</i>	
Työorganisaatioiden johtaminen	217
Uusia näkökulmia johtamiseen ja johtajuuteen	219
Johtaminen ja johtajuus suhteina	221
Johtamistodellisuudet ja työn kuormittavuus	222
Jokapäiväinen johtaminen	226

18 Koulutuksen tehtävät, oppiminen ja koulutuspolitiikan haasteet	229
<i>Ari Antikainen</i>	
Suomen tapaus arviointien valossa	231
Hyvinvointivaltio ja sen pohjoismainen malli	234
Homogeenisestä monikulttuuriseksi	237
Kohti tulevaisuutta	238
19 Työn markkinat osana kansantaloutta	241
<i>Seija Ilmakunnas</i>	
Työn markkinat ovat erityiset	241
Yritysten työvoiman kysyntä	242
Työvoiman tarjonta	245
Rakenteellinen työttömyys ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelma	249
Työllisyyspolitiikassa tarvitaan myös pehmeitä lääkkeitä	249
20 Liikeyrityksen ja julkisen sektorin taloudellinen toimintalogiikka – erot ja yhtäläisyydet	251
<i>Jukka Pellinen</i>	
Perinteinen julkisen sektorin eetos	253
Liiketoiminnan eetos	254
Yritysmäisen julkisen sektorin eetos	255
Laskentatoimi vastuullisen julkisen johtamisen apuna	256
21 Konsultit ja kehittäjät työelämässä	259
<i>Hanna Kuusela</i>	
Konsultit työn ulkoistajina	260
Päätöksenteon ja vastuun ulkoistuminen	261
Murentavatko konsultit työmotivaation?	263
Tietokatkokset	265
Sääntöjä ja opetuksia	267

22 Rakenteista yksilöihin: työnjohto-oppien muutoksia ja historiallisia jatkumoa	269
<i>Mona Mannevuol</i>	
Tieteellinen liikkeenhoito	271
Ihmissuhdekoulukunta	273
Rationalisointiliike ja työnjohto-opit Suomessa	275
Muutoksia ja jatkumoa työnjohto-opeissa	277
Neurotieteiden ”uudet” opit	278
Rakenteista yksilöihin	281

IV Nykyaikaisen työelämän pyörteissä

---

23 Työurat	285
<i>Noora Järnefelt</i>	
Työurat yhteiskunnallisena ilmiönä	285
Työurien pituus	286
Työurat sosioekonomisen aseman mukaan	293
Työkyvyttömyyseläkkeet osana työuraa	295
Työväen tulevaisuus	296
24 Uusi työ, yksilöllinen työ ja yksilöllinen sukupuoli?	297
<i>Päivi Korvajärvi</i>	
Hyvinvointi ja sukupuolten tasa-arvo	297
Tasa-arvon yhteiskunnallinen ymmärrys	299
Työn yksilöllistyminen ja sukupuolen merkityksettömyys?	300
2010-luvun sukupuolikysymykset työssä	304

25 Sukupuolten rakenteellinen palkkaero – historian havinaa, työmarkkinapolitiikkaa vai yksilöllisiä valintoja? _____ 307

Paula Koskinen Sandberg

Sukupuolten palkkaero stabiilina ilmiönä _____ 307

Käsitteistä ja niiden ongelmista: selittyvä ja selittymätön palkkaero _____ 309

Tyypilliset lähestymistavat ja niiden kritiikki _____ 309

Suomalaiset sukupuolittuneet työmarkkinat _____ 311

Sukupuolten palkkaero yksilönvalinnan kysymyksenä _____ 311

Korporativistinen järjestelmä _____ 312

Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset _____ 314

Mahdollisuuksia nähdä toisin ja tehdä toisin _____ 314

26 Monikulttuurisuus työelämässä _____ 315

Maija Malin

Ulkomaaalaistaustaisen näkökulma työelämään _____ 315

Maahanmuuttajat Suomessa _____ 317

Työn merkitys työntekijälle _____ 319

Työllisyys ja työttömyys _____ 320

Sukupuolen ja etnisyyden mukaan jakautuneet työmarkkinat _____ 323

Työolot, työyhteisö ja työhyvinvointi _____ 325

Syrjintä _____ 327

Työkyky _____ 329

Työterveyshuolto _____ 331

Kiitollisuuden paradoksi: heikommat työolot ja tyytyväisemmät työntekijät _____ 333

27 Mikä työtä, mikä vapaata? _____ 335

Mirja Liikkanen

Työn ja vapaan suhteen kehkeytyminen _____ 337

Vapaa-aika palkkatyöyhteiskunnan tuote _____ 338

Kokemuksellinen aika _____ 338

1900-luvun jälkipuolisko vapaa-aikatutkimuksen kulta-aikaa _____ 339

Vapaa-ajan käsite muuttuu _____ 341

Työelämän epävarmuus ja vapaus _____ 341

Kuinka vapaita olemme? _____ 343

28 Työ ja perhe? _____ 345

Anne Mattila

Muuttuva perhe ja työ _____ 345

Toisiinsa limittyvät elämänalueet _____ 347

Lapsi ja uudet vastuut _____ 349

Perhevapaiden pitäminen ja ammatilliset tavoitteet _____ 350

Riittääkö aika perheelle ja työlle? _____ 351

Sujuvan arjen etsiminen jatkuvana prosessina _____ 353

29 Talous, työ ja uni _____ 355

Anu Valtonen

Nukkumisen kulttuuri – mistä kyse? _____ 355

Kulttuurintutkimuksellinen ote nukkumiseen _____ 357

Työn, talouden ja nukkumisen yhteen kietoutuminen _____ 358

Terveys, turvallisuus vai ammatti-identiteetti? _____ 359

Nukkuminen talouden rytmissä _____ 361

Tieto hyvästä unesta? _____ 362

Niin makaa kuin petaa _____ 363

30 Työuupumus (burnout) _____ 365

Jouko Lönnqvist

Mielenterveys, työ ja elämänhallinta _____ 365

Työuupumus _____ 367

Työuupumuksen arviointi ja yleisyys _____ 368

Työuupumus vai masennus _____ 369

Työelämä muuttuu – uhkaako uupuminen? _____ 370

Työuupumuksen hoito ja ehkäisy _____ 372

Henkilökohtainen suhde työhön _____ 374

31 Työelämän pihdeissä _____ 377

Hannu Raittila

V Sosiaaliset tekijät – terveys ja sairastaminen

32 Lääketieteellinen sosiologia ja sosiaalisten tekijöiden terveysmerkitys _____ 385

Ossi Rahkonen, Eero Lahelma

Sosiaaliluokka _____ 386

Mistä terveyserot johtuvat? _____ 387

Terveyserojen viimeaikaiset muutokset _____ 389

Terveyseropoliittikka _____ 389

33 Kulttuuri työelämän kohtaamisissa _____ 391

Marja-Liisa Honkasalo

Terveys, sairaus ja normaali _____ 394

Terveys ja sairaus tulee nähdä monipuolisesti _____ 394

WHO:n ”eettinen kehotus” _____ 395

Kulttuurisesti ehdollinen terveys _____ 395

Miten tavoittaa sairauden kulttuurista ehdollisuutta? _____ 396

Sairauden kokijan oma näkökulma tutkimuksen näkökulmaksi _____ 397

Arkiteoriat ikkunana kulttuuriseen sairauden ja terveyden tutkimiseen _____ 397

Moraali ja riski _____ 399

Monikulttuurinen kohtaaminen ja toiminta terveydenhuollossa _____ 400

Hoitotilanteen monikulttuurisuus _____ 401

Kulttuuristen ehtojen ja mahdollisuuksien jäljillä _____ 401

34 Työttömyys ja sairastavuus _____ 403

Netta Mäki, Taina Leinonen,

Pekka Martikainen

Työttömien sairastavuus on yleisempää ja kuolleisuus suurempaa kuin työllisten _____ 405

Työttömyyden ja sairastavuuden välistä yhteyttä selittävä viitekehys ja tutkimusasetelmia _____ 407

Mistä työttömien yleisempi sairastavuus ja suurempi kuolleisuus johtuvat? _____ 409

Työttömyyden vaikutus vaihtelee tarkasteltavan terveysmuuttujan ja sosiaalisen kontekstin mukaan _____ 415

Kirjallisuutta _____ 417

Hakemisto _____ 436